

**KOLEKTÍV AUTOROV (ZOST. MILICA MAJERIKOVÁ).
NEPOKOKOJNÁ HRANICA. ZBORNÍK Z MEDZINÁRODNEJ
VEDECKEJ KONFERENCIE. KRAKOV : SPOLOK
SLOVÁKOV V POESKU, 2010, ISBN 9788374903462.
(RECENZIA)**

MGR. MIROSLAV ĽUBA
UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA
ABSOLVENT

Spiš, Scepusium, Scepusia, Spisz, Szepes, Szepesség, Zips – hľadanie pravdy na nepokojnej hranici.

Na sklonku uplynulého roka uzrel svetlo sveta zborník sumarizujúci vedecké výstupy prezentované ešte dňa 3. októbra 2009 na medzinárodnej vedeckej konferencii Slovensko-poľské vzťahy v rokoch 1937 – 1947 v Spišskej Belej, ktorá sa podľa úvodu v zborníku uskutočnila vďaka kooperácii Spišského dejepisného spolku, Spolku Slovákov v Poľsku a Ústavu pamäti národa za striktné vedeckých podmienok, bez prítomnosti verejnosti, aby sa o problematike na nej pertraktovanej vytvoril jasný a predovšetkým objektívny obraz. Faktom však zostáva, že konferencia záujemcom z radov verejnosti oficiálne prístupná bola.

Ako v úvode zborníka ďalej uvádza Ivan Chalupecký (predseda Spišského dejepisného spolku), hoci je Spiš v súčasnosti vnímaný len ako historická kategória, nebolo to tak vždy, keďže od 13. storočia až do konca roka 1922 bol samosprávnou administratívnou jednotkou, ktorá sa vyznačovala mnohými zvláštnosťami (etnickými, národnostnými i konfesionálnymi).

História spišského teritória bola veľmi pohnutá, pretože sa na základe medzinárodných rokovaní po prvej svetovej vojne niektoré obce nachádzajúce sa na ňom (spolu s ďalšími oravskými obcami) dostali do zväzku vtedajšej Poľskej republiky (1920), čo možno s odstupom času hodnotiť ako veľmi netický postup vtedajšej (česko)slovenskej diplomacie, ktorá i napriek odporu skupiny asi 25 000 slovenských obyvateľov územia uvoľnila v prospech severného suseda. Okrem toho sa Spiš stal aj predmetom ďalšej anexie v dôsledku Mníchovskej dohody, ku ktorej prijatiu došlo v roku 1938. Hoci bolo predmetné územie Slovenskej republiky počas druhej svetovej vojny vrátené, stav spredu roka 1920 sa podarilo de facto i de iure obnoviť až v roku 1945.

Pohnutosť dejín tohto územia, ktorá bola dlhé desaťročia sprevádzaná i politickým utilitarizmom, spôsobila, že historická interpretácia uvedených udalostí sa stala predmetom rozsiahlych polemík a diskusií medzi sloven-

skými a poľskými historikmi. Aj preto je ako záslužný počin hodnotiteľné, že sa skupina historikov participujúcich na vedeckej konferencii podujala vytvoriť pre širšiu odbornú, ale i laickú verejnosť základné penzum poznatkov očistených od akýchkoľvek nánosov dezinterpretácií.

Zborník pozostáva z jedenástich špecifických príspevkov spracovaných do podoby fundovaných historických štúdií obohatených o detailný poznámkový aparát, ktorý preukazuje poctivú heuristiku vykonanú jednotlivými autormi pri nie jednoduchom bádani. Príspevky sú obsahovo variabilné, čo je mimoriadne dôležité, pretože sa tak vytvára priestor na spektrálne poznávanie problematiky.

V úvode sa Martin Garek, mladý asistent Katedry histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity, venuje problematike slovensko-poľských vzťahov v roku 1938 do Mníchovskej dohody. Následne doktorand Ústavu všeobecných dejín Filozofickej fakulty Univerzity Karlovej v Prahe Pavol Jakubec podrobne skúma postavenie a význam obce Javorina (dnes Tatranská Javorina) v (česko)slovensko-poľských vzťahoch, keďže práve v inkriminovanom období sa stala predmetom hraničného sporu. Pavol Matula zaujímavou formou reflektuje prinavrátenie severného Spiša, Oravy a Kysúc Slovensku v septembri 1939 na stránkach slovenskej tlače, najmä cez prizmu periodík Slovákov a Slovenská politika. Profesor Jozef Čongva – sám slovenského pôvodu – analyzuje krakovskú cirkev a jazykové práva slovenskej národnostnej menšiny na Spiši v rokoch 1920 – 1945. Peter Jašek – predstaviteľ novej generácie slovenských historikov, v súčasnosti etablovaný na pôde Ústavu pamäti národa – vo svojej štúdii sleduje postavenie brancov z dotknutého územia v slovenskej armáde v rokoch 1939 – 1945, pričom veľmi exaktne využíva najmä archívny fond Vojenského historického ústavu v Bratislave a naplňa tak detailne základnú zásadu historického bádania *ad fontes*. Jeho kolega z Ústavu pamäti národa Martin Lacko objasňuje doteraz detailnejšie neprebádanú oblasť vojnových obetí pochádzajúcich z obcí nachádzajúcich sa v skúmanom teritóriu vo svojej štúdii K otázke vojnových obetí a štátno-politickej spoľahlivosti vojakov z inkorporovaných obcí na Orave a Spiši v rokoch 1941 – 1945, pričom v nej naznačuje, že počet slovenských obetí pochádzajúcich zo skúmaného územia a obdobia sa minimálne vyrovná počtu slovenských obetí z povojnového obdobia v Poľsku. Obdobie po druhej svetovej vojne, keď došlo k obnoveniu územnej celistvosti česko-slovenského štátu a v rámci nej aj k začleneniu dotknutých obcí hornej Oravy a severného Spiša do materského štátu, z rôznych aspektov sledujú Marek Syrný, Michal Šmigel' (v spoluautorstve k syntetickej štúdii na str. 121 a nasl.) a Milica Majeriková, ktorá sa v poslednom období odbornej verejnosti pripomenula svojou tematicky príbuznou a minuciózne spracovanou monografiou *Vojna o Spiš* (Spolok Slovákov v Poľsku, Krakov, 2007) a ktorá je aj zostavovateľkou recenzovaného zborníka. Rozporuplnej osobe Józefa Kuraša, ktorej pôsobí

nie možno časovo i teritoriálne lokalizovať na územie Spiša, nastavuje zrkadlo Ľudomír Molitoris a Poliak Jerzy S. Łątka sa jej samostatne venuje z pohľadu etnológa. Matej Andráš v závere analyzuje problematiku obnovenia (česko)slovensko-poľských hraníc po druhej svetovej vojne s dôrazom na slovenský úsek, pričom oboznamuje verejnosť so znením verbálnej nóty ČSR poľskému veľvyslanectvu v Prahe, z ktorej sa čitateľ môže dozvedieť o nie celkom pokojnom spolužití na danom území v danom čase a rovnako tak vyabstrahovať prejavy polonizačných tlakov na slovenské obyvateľstvo v tomto prostredí. Zborník je, pochopiteľne, obohatený aj o obrazovú prílohu, ktorú tvoria reprodukcie zo slovenských i poľských archívov.

Predkladaný zborník je vskutku zaujímavým čítaním a možno tiež súhlasiť i s názorom zostavovateľky, že je potrebným príspevkom k vyplňaniu rozporuplných miest v slovenskej a poľskej historiografii. Aj preto je pozitívne hodnotiteľné, že sa zborník podarilo vydať v tlačenej podobe a v tisícuskovom náklade, čo je na súčasné slovenské pomery neobvyklé. Na škodu veci však je, že sa takéhoto vydavateľského počinu (okrem Ústavu pamäti národa, ktorého význam pre súčasnú slovenskú spoločnosť je neprávom spochybňovaný) nezmocnila oficiálna, históriu skúmajúca vedecká inštitúcia, aby sa aj takouto formou začali konečne potláčať prejavy nivočiaceho separatizmu a názorovej animozity v historickom bádani na Slovensku.